

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Vår ref.:
16/1624- 27- MIKV

Dato:
07.11.2017

Sammendrag og anonymisert uttalelse

Regelverket for katalogisering av bøker var ikke diskriminering på grunn av kjønnsidentitet

En oversetter ønsket, etter å ha endret juridisk kjønn og navn, å rette navneopplysninger i ulike elektroniske bokdatabaser. Fordi denne type endringer i katalogen var i strid med gjeldende katalogiseringsregelverk fikk han avslag på forespørslene. Oversetteren klagde Nasjonalbiblioteket, som ansvarlig myndighet for regelverket, inn for ombudet for brudd på diskrimineringsloven om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk § 5.

Ombudet konkluderte med regelverket i utgangspunktet innebar forskjellsbehandling på grunn av kjønnsidentitet, men at vilkårene for lovlig forskjellsbehandling var oppfylt.

Saken er påklaget til Likestillings- og diskrimineringsnemnda.

Saksnummer: 16/1624

Lovgrunnlag: diskrimineringsloven om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk § 5

Dato for uttalelse: 21.06.2017

Nemndas saksnummer:

Dato for nemndas uttalelse:

OMBUDETS UTTALELSE

Beskrivelse av saken

Saken gjelder hvorvidt katalogiseringsregelverket som brukes av Nasjonalbiblioteket er i strid med forbudet mot diskriminering på grunn av kjønnsidentitet.

Ved katalogisering av bøker følges regelverket Anglo-American Cataloguing Rules (AACR2). Regelverket er internasjonalt og gjelder for produksjon av bibliografiske data, herunder tittel, bidragsytere, utgiver og utgivelsesår mv. Nasjonalbiblioteket og Den norske katalogkomité er ansvarlig for spørsmål som gjelder katalogisering av bøker i Norge, blant annet når og hvordan nye standardiseringer skal tas i bruk. Regelverket innebærer at de opplysningene som registres i bibliotekskatalogen skal være helt identiske med opplysninger som er trykket i en bok.

A har oversatt bøkene *X* og *Y*. A endret i 2013 sitt juridiske kjønn og navn, slik at det er i overensstemmelse med hans kjønnsidentitet. Bøkene ble gitt ut før A endret navn.

I november 2015 kontaktet A distributører av bøkene han har oversatt for å endre informasjon om navn på nettsidene deres. Han ble henvist til Bokbasen, som leverer bibliografiske data til bokhandlere og biblioteker. Bokbasen informerte A om at de ikke kunne etterkomme hans ønske om å endre navn i databasen. Begrunnelsen var at endringer i bibliotekskatalogen ville være i strid med regelverket for katalogisering som er bestemt av Nasjonalbiblioteket.

A klaget Bokbasen inn for ombudet. Han mente at avslag på navneendring i deres katalog var i strid med forbudet mot diskriminering på grunn av kjønnsidentitet. Ombudet kom med en uttalelse i saken, hvor vi konkluderte med at avslaget på navneendring innebar forskjellsbehandling på grunn av kjønnsidentitet. Vi mente likevel med at det var saklig, nødvendig og ikke uforholdsmessig av Bokbasen å følge regelverket for katalogisering som var bestemt av Nasjonalbiblioteket.

På bakgrunn av resultatet i saken mot Bokbasen fremmet A en ny klage rettet mot Nasjonalbiblioteket, som ansvarlig myndighet for katalogiseringsregelverket i Norge. Han har bedt ombudet vurdere om regelverket er i strid med forbudet mot diskriminering på grunn av kjønnsidentitet.

Høsten 2018 vil et nytt regelverk for katalogisering tas i bruk i Norge. Nasjonalbiblioteket har opplyst at overgang til nytt regelverket ikke vil ha betydning for spørsmålet om endring av opplysninger i bibliotekskatalogen.

Partenes syn på saken

A:

A har i sin klage anført at regelverket er i strid med forbudet mot indirekte diskriminering på grunn av kjønnsidentitet. Regelverket som forbyr endringer av navneopplysninger stiller personer som har skiftet navn på grunn av kjønnsidentitet dårligere.

Alle andre offentlig tilgjengelige opplysninger har blitt endret i tråd med endring av navn og juridisk kjønn. Det eneste tilfelle der det ikke har vært mulig å få endret opplysninger om navn, er i bokkataloger som er utformet i tråd med gjeldende katalogiseringsregelverk.

Forlaget som har gitt ut bøkene har ikke økonomi til å gi ut nye opplag av bøkene. Eneste mulighet er å få endret opplysningene i katalogen.

Bruk av gammelt navn skaper frykt og usikkerhet i hverdagen, og hindrer forretningsrelasjoner. Økonomiske interesser, personlig sikkerhet og psykisk helse må få betydning i vurderingen av om forskjellsbehandlingen er lovlig.

Nasjonalbiblioteket:

Nasjonalbiblioteket mener regelverket ikke er i strid med forbudet mot diskriminering på grunn av kjønnsidentitet. Katalogiseringsregelverket er til hinder for å endre opplysninger i katalogen som avviker fra det som står trykt i den aktuelle utgivelsen. Dette innebærer en forskjellsbehandling på grunn av kjønnsidentitet, men forskjellsbehandlingen er lovlig.

Katalogiseringsregelverket har et saklig formål. Det skal sikre standardiserte metadata i bibliotekskataloger både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Regelverket skal sikre konsistens over tid i én bestemt katalog, lette samarbeid på tvers av bibliotek og bibliotekskataloger, samt sikre gjenfinning av den enkelte utgave og utgivelse.

Det er nødvendig med regler som sikrer gjenfinning av den enkelte utgaven i katalogen, samt gjenfinning av ulike utgivelser av samme forfatter. For at regelverket skal nå sitt formål, må den delen av metadataposten som kalles beskrivende katalogisering kunne dokumentere for eksempel tittel og forfatternavn slik det står i boken. Det vil være i strid med regelverket å endre til et nytt navn, og det vil ikke være mulig å gjenfinne den enkelte utgaven eller utgivelsen av boken i katalogen.

Endring av opplysninger i den beskrivende metadataposten for bøker som er i salg, eller allerede trykt, vil medføre et brudd med det internasjonale regelverket slik det praktiseres ved biblioteker i de fleste land. En alternativ praksis vil ha alvorlige konsekvenser både for Nasjonalbiblioteket og for alle andre aktører innenfor publiseringsfeltet. Dette spesielt med tanke på å unngå at samme utgivelse blir inkludert to ganger i boksamlinger, på grunn av at informasjonen i

boken ikke er samstemt med metadataposten hvis navneendringer foretas i sistnevnte.

Ressursmessig vil det være problematisk å endre praksisen, fordi det vil være tale om å rette hver enkelt katalogpost ved enhver navneendring. En særnorsk adgang til endring av opplysninger i den beskrivende metadataposten vil umuliggjøre samarbeid og datautveksling lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Ombudets oppgave i klagesaker

Ombudet kan gi uttalelse om et forhold er brudd på diskrimineringsloven om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (diskrimineringsloven om seksuell orientering) eller ikke, se § 22 og diskrimineringsombudsloven § 3 tredje ledd (avsnitt).

Ombudets vurdering

Diskrimineringsloven om seksuell orientering forbyr diskriminering på grunn av kjønnsidentitet, se § 5. Ombudet skal ta stilling til om regelverket for katalogisering av bøker stiller A dårligere på grunn av kjønnsidentitet.

Katalogiseringsregelverket innebærer at det ikke kan gjøres endringer i den delen av bibliotekskatalogen som inneholder opplysninger om utgivelsen, herunder forfatter, utgivelsesår og oversetter. Regelverket åpner ikke for noen skjønnsmessig vurdering ved krav om slik endring. Personer som bytter navn som følge av å ha skiftet sitt juridiske kjønn, vil derfor, med hjemmel i regelverket, få et slikt krav avslått.

Forbudet mot å gjøre endringer i katalogen gjelder uavhengig av hva som er årsaken til navneendringen. En anmodning om å endre navn fra en person som har skiftet juridisk navn på grunn av kjønnsidentitet behandles likt som andre anmodninger om navnendring. Saken reiser derfor spørsmål om indirekte diskriminering.

Innebærer katalogiseringsregelverket forskjellsbehandling på grunn av kjønnsidentitet?

For å kunne slå fast at katalogiseringsregelverket er diskriminerende er det et grunnleggende vilkår at det rammer negativt på grunn av kjønnsidentitet. Endring av personlige opplysninger som er offentlig tilgjengelig har stor velferdsmessig betydning for personer som endrer juridisk kjønn. Dette er tematisert i Regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk 2017-2020 og i forarbeidene til loven om endring av juridisk kjønn. Det fremgår blant annet av handlingsplanen:

For personer som har endret juridisk kjønn vil det være viktig å kunne presentere personlige dokumenter som er i tråd med deres nye juridiske kjønn.

En arbeidsgiver eller en skole som nekter å utstede ny attest eller et nytt vitnemål til en person som har endret sitt juridiske kjønn, vil kunne rammes av forbudet mot diskriminering på grunn av kjønnsidentitet, i diskrimineringsloven om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.

Denne saken gjelder ikke personlige dokumenter, men annen offentlig tilgjengelig informasjon om en persons kjønnsidentitet. As tidligere navn er offentlig tilgjengelig, ved at arbeid han har gjort før endringen av navn og juridisk kjønn er tilgjengelig ved søk i Bokbasens system. Han vil ikke kunne legge arbeidene frem for nye arbeidsgivere, uten å måtte forklare hvorfor de er publisert under et annet navn.

Ombudet ser at det vil være vanskelig å kontrollere alle opplysninger om navn og kjønnsidentitet i det offentlige rom. Slik vil det være også i denne saken, all den tid tidligere navn fortsatt vil være oppført i de trykte eksemplarene av bøkene. Disse vil fortsatt være tilgjengelige i bokhandler og på biblioteker.

Slik ombudet ser det, har personer som har byttet juridisk kjønn og navn likevel et berettiget behov for i størst mulig grad å ha kontroll over hvilke opplysninger som er offentlig tilgjengelig om dem. Disse personene må ha rett til et personvern, særlig der opplysninger om kjønnsidentitet kommer frem av offentlig tilgjengelige registre og dokumenter. At det ikke er mulig å sikre seg mot at slike opplysninger likevel er tilgjengelig, betyr ikke at tidligere navn uten videre kan offentliggjøres. Regelverket for katalogisering innebærer en slik offentliggjøring.

Ombudet mener på denne bakgrunn at regelverket stiller personer som gjør endringer i navn på grunn av kjønnsidentitet dårligere i lovens forstand. Regelverket innebærer i utgangspunktet indirekte diskriminering i strid med diskrimineringsloven § 5.

Spørsmålet blir dermed om forskjellsbehandlingen er lovlig. Det er Nasjonalbiblioteket som må sannsynliggjøre at vilkårene for lovlig forskjellsbehandling er oppfylt, jf. lovens § 23.

Er forskjellsbehandlingen lovlig?

Forskjellsbehandling som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller de som forskjellsbehandles, er lovlig, se lovens § 6. Alle vilkårene må være oppfylt.

Er forskjellsbehandlingen nødvendig for å oppnå et saklig formål?

Adgangen til lovlig forskjellsbehandling vil blant annet være avhengig av hvilket diskrimineringsgrunnlag forskjellsbehandlingen gjelder, hvilke rettigheter den påvirker og hvilket samfunnsområde den skjer på. Kravet til saklig formål innebærer at det må dreie seg om en beskyttelsesverdig interesse, og formålet må være av en slik art at prinsippet om ikke-diskriminering bør vike.

Formålet med katalogiseringsregelverket er å sikre standardisering av informasjonen i ulike bibliotekskataloger både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Regelverket skal sikre konsistens over tid i én bestemt katalog, muliggjøre samarbeid på tvers av bibliotek og bibliotekskataloger, samt sikre gjenfinning av den enkelte utgivelse.

Nasjonalbiblioteket opplyser at dersom opplysninger om forfatternavn endres, vil det ikke være mulig å gjenfinne den enkelte utgaven av boken i katalogen, eller gjenfinne ulike utgivelser av samme forfatter, fra samme forlag og lignende, ettersom det nye navnet ikke vil være trykt i en bok som kom ut før navneendringen.

Nasjonalbiblioteket, som ansvarlig fagorgan, er i utgangspunktet nærmest til å vurdere hvordan et krav om endringer i en bibliotekskatalog forholder seg til gjeldene katalogiseringsregelverk. De har opplyst at regelverket ikke åpner for skjønnsmessige vurderinger av forespørsler om navnendringer. De mener også at det ikke er adgang til å innføre en særnorsk hjemmel til å fravike katalogiseringsregelverket, da dette vil gjøre det umulig å gjenfinne utgivelser i en katalog og umuliggjøre internasjonalt samarbeid om bibliotekskataloger.

Ombudet kan bare i begrenset grad overprøve de faglige vurderingene Nasjonalbiblioteket har gjort i denne saken. Slik ombudet forstår saken, kan ikke formålet oppnås på andre måter innfor rammene av det gjeldende regelverket. Etter det ombudet er kjent med finnes det heller ikke alternative regelverk som ikke innebærer forskjellsbehandling på grunn av kjønnsidentitet.

Etter en samlet vurdering har ombudet kommet til at formålene bak katalogiseringsregelverket er saklige, og at for å oppnå disse formål så det er nødvendig å ikke gjøre navneendringer i bibliotekskatalogen.

Er forskjellsbehandlingen forholdsmessig?

Personer som endrer navn på grunn av kjønnsidentitet har et legitimt behov for å få endret offentlig tilgjengelige opplysninger om navn. Dette forutsettes både i regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk og Helsedirektoratets veileder, som ble gitt i forbindelse med ikrafttreddelsen av ny lov om endring av juridisk kjønn.

A har opplevd det som svært belastende at informasjon om hans kjønnsidentitet er offentlig tilgjengelig via ulike bibliotekskataloger. A ønsker å leve av sitt virke som oversetter, men har mistet oppdrag fordi han ikke ønsker å legge frem arbeider som er publisert under tidligere navn. Ombudet ser at forbud mot navneendring har uheldige konsekvenser for A.

Ombudet forstår imidlertid saken slik at den berører sentrale deler av katalogiseringen av bøker i Norge og internasjonalt. Å gjøre endringer vil

undergrave formålet med regelverket. Det vil, som nevnt over, gjøre det umulig å gjenfinne utgivelser i en katalog, og umuliggjøre internasjonalt samarbeid om bibliotekskataloger. Selv om konsekvensene av forskjellsbehandlingen er betydelige i denne saken, så legger ombudet avgjørende vekt på viktigheten av å ha et konsekvent og fungerende katalogiseringsregelverk.

Ombudet har for øvrig merket seg at A ikke er avskåret fra å få endret navnet i kataloger som benytter gjeldende katalogiseringsregelverk. Dersom bøkene trykkes i et nytt opplag, vil det gi han muligheten til å endre opplysningene som er trykket i boken. Katalogene vil da automatisk oppdateres med nye opplysninger om navn.

Konklusjon

Katalogiseringsregelverket er ikke i strid med diskrimineringsloven om seksuell orientering § 5.

Oslo, 21.06.2017

Hanne Inger Bjurstrøm
likestillings- og diskrimineringsombud